

<https://doi.org/10.52387/1811-5470.2023.2.01>
CZU: 37.01

ȘTIINȚE ALE EDUCAȚIEI FĂRĂ ... PEDAGOGIE ?!...

Sorin CRISTEA

profesor universitar, doctor emerit,

Universitatea din București

ORCID iD: 0000-0001-8080-564X

Rezumat. *Textul relevă anumite considerări/reconsiderări privind formulele „științe ale educației”/„științele educației” și „științele pedagogice” în învățământul universitar de licență și prin evoluția doctoratului, dar și în sistemul de formare continuă a cadrelor didactice în Republica Moldova.*

Viziunile autorului se pretează la explicitarea, interpretarea și reconsiderarea formulei „științe ale educației” prin delimitarea concisă și clară între „științele educației autentice” și „pseudoshiințele educației”, care, în lipsa acesteia, favorizează și încurajează tendința de multiplicare a numeroase „științe și mini științe ale educației”.

Cuvinte-cheie: științe ale educației, concepte pedagogice, pedagogie, sistemul științelor pedagogice, școală doctorală, curriculum.

SCIENCES OF EDUCATION WITHOUT...PEDAGOGY?!...

Abstract. *The text reveals certain considerations/reconsiderations regarding the formulas „sciences of education”/”sciences of education” and „pedagogical sciences” in university undergraduate education and through the evolution of the doctorate, but also in the system of continuous training of teaching staff in the Republic of Moldova. The author’s views lend themselves to the clarification, interpretation and reconsideration of the formula „sciences of education” through the concise and clear delimitation between „authentic sciences of education” and „pseudosciences of education”, which, in its absence, favors and encourages the tendency to multiply numerous „sciences and mini sciences of education”.*

Keywords: educational sciences, pedagogical concepts, pedagogy, system of pedagogical sciences, doctoral school, curriculum.

Mediul academic din Republica Moldova, consolidat după 1990, a menținut formula de *pedagogie / științe pedagogice* în curriculumul universitar pentru formarea inițială și continuă a profesorilor, în acord cu modelul epistemologic afirmat în literatura de specialitate din țări importante în spațiul cultural european, precum Germania, Italia, Spania etc. Această perspectivă a favorizat și evoluția doctoratului în științele pedagogice, deschis spre *specialități* care stimulează aprofundarea cunoașterii în domeniul pedagogiei, în condiții epistemologice și praxiologice de cercetare fundamentală (specialitatea *Pedagogia istorică; Teoria generală a educației*) și operațională (specialitatea: *Didactica aplicată, Managementul educației* etc.).

În prezent „*Scoala doctorală*”, organizată în universitățile consacrate, evoluează sub genericul de „Științe ale educației”. Pe fond această formulă, care poate fi reconstituită ca variantă determinată sub titlul de „Științele educației”, este echivalentă valoric, în plan epistemologic, cu formula clasică de „Științele pedagogice”.

Adoptarea formulei de „științe ale educației” solicită, însă, delimitarea clară între „*științele educației autentice*” – construite epistemologic pe baza *pedagogiei, a conceptelor fundamentale* ale acesteia definite de *teoriile generale* ale domeniului (*teoria generală a educației, teoria generală a instruirii, teoria generală a curriculumului*) – și „*pseudoshiințele educației*”, elaborate conjunctural sau ideologic prin aplicarea la educație / instruire / proiectare curriculară, a unor concepte proprii altor științe (psihologie, management, sociologie, teoria comunicării, filozofie etc.) [1, 3, 4, 5].

Lipsa unei astfel de delimitări, încurajează tendința de multiplicare a numeroase „științe și miniștiințe ale educației” care întrețin „un sectarism penibil” în cadrul căruia dispare tocmai *educația ca obiect de studiu specific* pedagogiei (care trebuie definit și analizat / aprofundat prin *concepte fundamentale proprii*). Confuzia este încurajată de mai multe decenii, inclusiv în mediul academic unde „*facultățile* propun sub titlul sforăitor de științe ale educației un fel de *ghiveci universitar* care juxta-

pune psihanaliza, medicina, psihologia, sociologia, antropologia socială, statistica – mai noi managementul, informatica, științele comunicării, politologia – pentru a ajunge la un limbaj confuz, fără o unitate reală; cu rare excepții, autori pseudoștiințifici vorbesc despre orice în afară de educație, singura rațiune care ar fi putut ordona această aglomerație de discipline disparate” [1 p. 138; 4, p. 84].

Soluția strategică necesară la nivel de politică a educației, presupune revenirea la *științele educației autentice*, construite epistemologic pe baza conceptelor fundamentale ale pedagogiei. Altfel, chiar la nivel de *curriculum universitar* persistă riscul promovării unor „pseudoștiințe ale educației”, care preiau necondiționat concepte operaționale din alte domenii, cu o legătură slabă, difuză cu pedagogia sau aflate chiar în opoziție cu pedagogia.

La nivel de „școală doctorală” în „științe ale educației”, riscul major, destabilizator în plan epistemologic și praxiologic, dar și *deontologic*, este întreținut prin generalizarea modelului de cercetare experimentală, tipic științelor naturii, extrapolat inclusiv la specialitatea *Teoria generală a educației*, în paralel cu marginalizarea sau chiar eliminarea specialității *Pedagogia istorică. Miza socială* proprie unui *doctorat academic* (nu doar *profesional*) poate fi atinsă doar prin reechilibrarea raportului dintre:

- a) *cercetarea pedagogică fundamentală (istorică și teoretică)*, cu *scop strategic* de consolidare și *emancipare epistemologică a teoriei pedagogice generale* (a educației / instruirii / proiectării curriculare a educației și a instruirii, la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ), necesară, în mod obiectiv și subiectiv, pe termen lung și mediu;
- b) *cercetarea pedagogică operațională (empirică, experimentală; cantitativă și calitativă)*, cu obiective concrete de perfecționare a *practicii pedagogice* (a activității de educație / instruire / proiectare curriculară a educației și a instruirii), necesară pe termen scurt și mediu.

Revenirea la *pedagogie* ca reper epistemologic, praxiologic și deontologic unitar, aflat la baza construcției tuturor științelor educației, mai vechi sau mai noi, implică reactualizarea *teoriilor generale* ale domeniului definite prin obiect de studiu specific, normativitate specifică și metodologie de cercetare specifică, în funcție de care putem elabora *un sistem al științelor pedagogice / educației cu caracter deschis*.

TEORIILE PEDAGOGICE GENERALE construiesc *conceptele fundamentale* care definesc și analizează: **I. Educația – Teoria generală a educației; II. Instruirea**

– **Teoria generală a instruirii; III. Proiectarea pedagogică a educației și a instruirii – Teoria generală a curriculumului** (a proiectării curriculare / centrată asupra *finalităților educației*, ale sistemului și ale procesului de învățământ) [4, pp. 12-18, 21-25].

I. Teoria generală a educației asigură *fundamentele tuturor științelor educației* prin construcția logică și epistemologică a *conceptelor fundamentale*, articulate în calitate de

1. *Concepte pedagogice denotative*, care definesc și analizează:
  - a) *obiectul de studiu specific – educația*, analizată și aprofundată la nivel de *sferă de referință (activitățile pedagogice organizate formal și nonformal și influențele pedagogice neorganizate, informale)*;
  - b) *funcția generală, de formare-dezvoltare a permanentă a personalității umane, psihologică (cognitivă și noncognitivă) și socială (culturală, civică, profesională, comunitară, naturală)*;
  - c) *structura de bază*, necesară în orice context istoric, stabilizată la nivelul corelației *educator – educat*;
  - d) *finalitățile care orientează valoric, prospectiv, educația la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ*;
  - e) *conținuturile generale ale educației care reflectă valorile pedagogice generale (binele moral, adevărul științific, utilitatea adevărului științific aplicat, frumosul, sănătatea psihică și fizică)* la nivel de educație: *morală, științifică (intelectuală), tehnologică, estetică, psihofizică*;
  - f) *formele generale ale educației*, organizate (*formală și nonformală*) și neorganizate (*informală*);
  - g) *contextul în care este realizată-dezvoltată educația, la nivel de sistem și de proces de învățământ*;
  - h) *acțiunile integrate în activitatea de educație: elaborarea și comunicarea mesajului pedagogic – receptarea, asimilarea și interiorizarea mesajului pedagogic care asigură construcția unui răspuns dirijat – evaluarea continuă a răspunsului dirijat / autodirijat în condiții de conexiune inversă externă / internă, pozitivă și negativă*.
2. *Concepte pedagogice normative*, care prescriu *ordonarea educației*, la nivel *macrostructural* – prin *axiomele și legile educației* – și *microstructural*, prin *princiipiile* de proiectare și realizare a educației.
3. *Concepte pedagogice metodologice*, angajate *pragmatic*, în:

- consolidarea și emanciparea epistemologică a *obiectului de studiu specific* (educația) și a *normativității specifice* (axiomele și legile educației) prin *cercetare pedagogică fundamentală* (istorică și teoretică);
- *perfecționarea practicii educației*, realizată prin *cercetare pedagogică aplicată* (operațională, empirică, experimentală).

II. Teoria generală a instruirii (Didactica generală) este construită ca *subteorie a teoriei generale a educației* sau ca *teorie generală a educației aplicată* la activitatea de instruire proiectată în contextul deschis al procesului de învățământ. Are ca *obiect de studiu specific* activitatea de instruire, principal subsistem al activității de educație, *realizată-dezvoltată* în contextul procesului de învățământ, principal subsistem al sistemului de învățământ. În această perspectivă, *instruirea* (I) proiectată și realizată-dezvoltată în contextul procesului de învățământ (PÎ) (I/PÎ) îndeplinește *funcția generală* de formare și dezvoltare a preșcolarului, școlarului, studentului etc. în vederea integrării sale în viitoarea treaptă de învățământ sau / și în viața socială (comunitară, profesională etc.), angajată *psihologic* (cognitiv și noncognitiv) și *social* (cultural, civic, profesional, comunitar, natural).

Funcționarea I/PÎ în context deschis este asigurată la nivel de *structură de bază* perfectibilă permanent la nivelul corelației dintre *profesor și elev / student* etc. Analiza I/PÎ implică un ansamblu de **concepte pedagogice fundamentale** denotative raportate la *conceptele pedagogice fundamentale*, definite de *Teoria generală a educației*:

- a) *finalitățile macrostructurale* ale sistemului de educație / învățământ – *finalitățile microstructurale ale I/PÎ* (obiectivele generale, specifice, concrete / operaționale ale I/PÎ);
- b) *conținuturile generale ale educației* (morală, științifică, tehnologică, estetică, psihofizică) – *conținuturile I/PÎ* (planul de învățământ, programele / manualele / auxiliarele școlare);
- c) *metodologia educației* (morale, științifice / intelectuale, tehnologice, estetice, psihofizice) – *metodologia I/PÎ*;
- d) *evaluarea sistemului* de educație / învățământ – *evaluarea procesului* de învățământ;
- f) *contextul macrostructural al educației* (sistemul de educație, sistemul de învățământ) – *contextul microstructural al educației / instruirii* (procesul de învățământ, activitățile și situațiile concrete de instruire);
- d) *acțiunile integrate* în activitatea de educație / în contextul sistemului de învățământ (comunicarea mesajului pedagogic – elaborarea răspunsului – evaluarea externă / internă; pozitivă / negativă

a răspunsului elaborat) – *acțiunile integrate* în activitatea de instruire în contextul procesului de învățământ (*predarea – învățarea – evaluarea*).

III. Teoria generală a curriculumului are ca *obiect de studiu specific* activitatea de *proiectare curriculară* a educației și a instruirii la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ, analizat și aprofundat pe baza următoarelor *concepte pedagogice denotative* care definesc:

- a) *curriculumul* în sens: *filozofic / epistemologic*, ca *paradigmă* a pedagogiei; *tehnologic*, ca tip special de *proiect pedagogic*, centrat asupra finalităților educației / instruirii;
- b) *fundamentele generale ale curriculumului*: etimologice, istorice, filozofice; sociologice, psihologice, politice;
- c) *fundamentele specific pedagogice ale curriculumului* = finalitățile educației, *macrostructurale* ale sistemului de învățământ și *microstructurale*, ale procesului de învățământ;
- d) *conținuturile / documentele curriculare*: planul de învățământ, programele / manualele / auxiliarele școlare;
- e) *formele de curriculum*: formal, nonformal; informal („ascuns”); general / comun, de profil, de specialitate; obligatoriu, opțional, facultativ; internațional, național, local; construit, realizat-dezvoltat;
- f) *metodologia de elaborare a curriculumului*: *organizarea resurselor curriculumului* – *planificarea* activității de referință – *implementarea* planificării / *realizarea-dezvoltarea* activității planificate, în *context deschis*, la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ.
- g) *evaluarea curriculumului* la nivel de *sistem* și de *proces*, cu scop de confirmare – corectare – perfecționare – neconfirmare;
- h) *acțiunile* necesare în proiectarea curriculară a educației și a instruirii în cadrul sistemului și al procesului de învățământ: *definirea finalităților* – *selectarea conținuturilor de bază* – *inițierea metodelor necesare* – *evaluarea continuă / formativă* (cu funcție de *reglare-autoreglare*).

În concluzie, la nivel de model-ideal vom fixa:

- **Conceptele fundamentale ale pedagogiei**, definite și analizate de teoriile generale ale domeniului, în funcție de care sunt construite *epistemologice* toate celelalte științe pedagogice sau științe ale educației, mai vechi sau mai noi.
- **Sistemul științelor pedagogice / educației**, cu caracter *deschis*, construit *epistemologic* în funcție de *teoriile generale* ale domeniului.

**CONCEPTELE FUNDAMENTALE ALE PEDAGOGIEI,
denotative, normative / prescriptive, metodologice / pragmatice,
construite epistemologic la nivelul științelor pedagogice / educației fundamentale
(teoriilor generale ale educației / instruirii / proiectării curriculare a educației și a instruirii),
care definesc *obiectul de studiu specific, normativitatea specifică*
și *metodologia de cercetare specifică***

Științele pedagogice / educației fundamentale, aflate la baza construcției tuturor științelor pedagogice / educației	Obiectul de studiu specific abordat global și deschis, la nivel de maximă <i>generalitate, abstractizare, multifazicitate istorică</i>	Normativitatea specifică necesară pentru <i>ordonarea logică și epistemologică</i> a obiectului de studiu specific	Metodologia de cercetare specifică, necesară pentru consolidarea epistemologică a domeniului și pentru perfecționarea activităților de educație / instruire / proiectare a educației și a instruirii
Teoria generală a educației.	Educația: - Finalitățile educației - Conținuturile generale ale educației - Formele generale ale educației - Metodele educației - Evaluarea educației - Sistemul de educație / învățământ - Acțiunile integrate în activitatea de educație: comunicarea, receptarea și evaluarea – mesajului pedagogic	Ordonează educația la nivel de a. „Imperative categorice”: - axiomele educației (construite prin focalizarea / corelarea conceptelor fundamentale - legile educației (definesc conexiunile generale necesare între principalele componente ale educației) b. „Imperative condiționale”: - principiile de proiectare a educației; - principiile realizare a educației	Cercetarea pedagogică a educației: a. Fundamentală, istorică și teoretică, cu scop strategic de emancipare și consolidare epistemologică a pedagogiei, pe termen lung și mediu b. Operațională, empirică, experimentală, cu scop de perfecționare a activității de educație, pe termen scurt și mediu.
Teoria generală a instruirii	Instruirea: - Finalitățile (obiectivele) instruirii - Conținuturile instruirii (plan, programe, manuale etc.) - Formele instruirii - Metodologia instruirii - Evaluarea instruirii - Acțiunile integrate în activitatea de instruire: predarea, învățarea, evaluarea	Axiomele instruirii Legile instruirii Principiile instruirii, de organizare, planificare, realizare; Principiile didactice (ale lecției etc.): orientarea formativă pozitivă; esențializarea, sistematizarea, accesibilitatea, participarea eficientă, interdependența intuitiv - logic, teorie – practică; reglarea-autoreglarea	Cercetarea pedagogică a instruirii: a. Fundamentală, istorică și teoretică b. Operațională, empirică, experimentală
Teoria generală a curriculumului	Curriculum (paradigmă a pedagogiei; model de proiect pedagogic, centrat asupra finalităților educației): - Fundamentele generale și specific pedagogice (finalitățile educației) - Domeniile curriculumului - Produsele curriculumului - Procesul de elaborare al curriculumului	Axiomele curriculumului Legile curriculumului Principiile curriculumului	Cercetarea pedagogică a curriculumului a. Fundamentală, istorică și teoretică b. Operațională, empirică, experimentală

**SISTEMUL ȘTIINȚELOR PEDAGOGICE / EDUCAȚIEI
conceput ca sistem cu caracter deschis**

Tipul de știință pedagogică afirmat istoric și consolidat epistemologic	Obiectul de cercetare specific	Metodologia de cercetare valorificată predominant
1. Științe pedagogice fundamentale	Educația. Instruirea. Proiectarea educației și a instruirii abordate la nivel de maximă generalitate	Cercetare pedagogică fundamentală: istorică – teoretică
1.1. Teoria generală a educației / Fundamentele pedagogiei	Educația la toate nivelurile sistemului social / de educație / de învățământ	Cercetare pedagogică fundamentală a educației la nivel de sistem social / de educație / de învățământ
1.2. Didactica generală / / Teoria generală a instruirii	Instruirea la toate nivelurile procesului de învățământ	Cercetare pedagogică fundamentală a instruirii la nivel de proces de învățământ
1.3 Teoria generală a curriculumului	Proiectarea curriculară a educației și a instruirii la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ	Cercetare pedagogică fundamentală a proiectării curriculare a educației și a instruirii la toate nivelurile sistemului și ale procesului de învățământ
2. Științe pedagogice / ale educației aplicate	Educația. Instruirea. Proiectarea educației și a instruirii abordate la nivel particular	Cercetare pedagogică aplicată, operațională, empirică, experimentală, cantitativă, calitativă
2.1. Pedagogia învățământului: preșcolar; primar; secundar; superior; pedagogia adulților etc.	Educația. Instruirea. Proiectarea educației și a instruirii – aplicate pe trepte de învățământ și vârste psihologice	Cercetare pedagogică aplicată intradisciplinar, interdisciplinar
2.2. Didacticele particulare	Instruirea pe discipline și trepte de învățământ	Cercetare pedagogică aplicată pe discipline și trepte de învățământ
2.3. Pedagogia: socială; familiei; artei; sportului; militară; juridică; profesională etc.	Educația. Instruirea. Proiectarea educației și a instruirii – aplicate pe domenii sociale	Cercetare pedagogică aplicată pe domenii sociale
3. Științe pedagogice / ale educației construite pe baza unei metodologii proprii unor științe	- Istoria, Geografia – educației / instruirii / proiectării educației și instruirii, abordate fundamental - Schimbarea educației / instruirii / proiectării educației și instruirii, abordate experimental	- Cercetarea pedagogică fundamentală: istorică – comparată - Cercetarea pedagogică aplicată: experimentală, cantitativă, calitativă
3.1. Istoria pedagogiei	Istoria teoriei și a practicii educației / instruirii / proiectării educației și instruirii	Cercetarea pedagogică fundamentală istorică
3.2. Pedagogia comparată	Analiza comparată a teoriei și a practicii educației / instruirii / proiectării educației și instruirii, afirmate în diferite sisteme de învățământ determinate istoric	Cercetarea pedagogică fundamentală comparată
3.3. Pedagogia experimentală	Schimbarea educației / instruirii / proiectării educației și instruirii abordată pe termen scurt, verificată experimental	Cercetarea pedagogică aplicată, empirică, experimentală, cantitativă, calitativă

ȘTIINȚELE PEDAGOGICE: INOVAȚIE ȘI MODERNIZARE

4. Științe pedagogice / ale educației construite intradisciplinar	Aprofundarea unor dimensiuni ale educației / instruirii / proiectării educației și instruirii, abordate în științele pedagogice fundamentale	Cercetarea pedagogică intradisciplinară, realizată la nivelul științelor pedagogice fundamentale
4.1. Teoria educației: morale, tehnologice, estetice etc.	Aprofundarea unor dimensiuni ale educației, obiectivate la nivel de: valori pedagogice generale – conținuturi generale ale educației	Cercetarea pedagogică intradisciplinară, realizată la nivel de <i>Teoria generală a educației (Fundamentele pedagogiei)</i>
4.2. Teoria predării / co munitării didactice; Teoriile învățării ca modele de instruire; Teoria evaluării	Aprofundarea acțiunilor subordonate activității de instruire la toate treptele și disciplinele de învățământ (predarea – învățarea – evaluarea)	Cercetarea pedagogică intradisciplinară, realizată la nivel de <i>Teoria generală a instruirii (Didactica generală)</i>
4.3. Teoria proiectării pedagogice a produselor curriculare: planului de învățământ, programelor școlare, manualelor școlare, lecției etc.	Aprofundarea problematicii proiectării curriculare a produselor curriculare: <i>fundamentale</i> (planul de învățământ) și <i>operaționale</i> (programe școlare, manuale școlare, lecție etc.)	Cercetarea pedagogică intradisciplinară, realizată la nivel de <i>Teoria generală a curriculumului</i>
5. Științe pedagogice ale educației construite interdisciplinar	Aprofundarea problematicii educației / instruirii / proiectării educației și instruirii la nivelul relației dintre pedagogie și alte științe socio-umane	Cercetarea pedagogică interdisciplinară: <i>pedagogie</i> (științe pedagogice: fundamentale, aplicate etc.) – <i>alte științe socio-umane</i> (psihologie, sociologie, economie / management etc.)
5.1. Psihologia educației	Aprofundarea problematicii educației / instruirii / proiectării educației și instruirii la nivelul relației dintre pedagogie – psihologie	Cercetarea pedagogică interdisciplinară între științele pedagogice / educației (fundamentale etc.) – psihologie
5.2. Sociologia educației	Aprofundarea problematicii educației / instruirii / proiectării educației și instruirii la nivelul relației dintre pedagogie – sociologie	Cercetarea pedagogică interdisciplinară între științele pedagogice / educației (fundamentale etc.) – sociologie
5.3. Managementul educației (organizației școlare, clasei de elevi, lecției)	Aprofundarea problematicii educației / instruirii / proiectării educației și instruirii la nivelul relației dintre pedagogie – management	Cercetarea pedagogică interdisciplinară între științele pedagogice / educației (fundamentale etc.) – management

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. BÎRZEA, C. *Arta și știința educației*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 1995.
2. CRISTEA, S. *Concepte fundamentale în pedagogie, vol. 1-12*. București: Didactica Publishing House, 2016-2019.
3. CRISTEA, S. *Pedagogie. Hărți conceptuale, Volumul I*. București: Didactica Publishing House, 2021.
4. CRISTEA, S. *Pedagogie. Teoria generală a educației*. București: Didactica Publishing House, 2022.
5. GARRIDO JOSE, LUIS GARCIA. *Fundamente ale educației comparate*, 1991, trad. București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 1995.